د بلوچستان د مزاحمت نوے انداز

خان زمان کاکړ

پاکستان او بلوچ په شپېتهٔ کلن پارليماني او هم مزاحمتي پټ پټوني کښې يو د بل سره اېډجسټ نهٔ شول. ځکه چې د وړومبني سره د پاکستان په رياستي اډانه کښې د پښتنو غونډې د بلوچو الحاق هم په غېر فطري بنيادونو استوار وهٔ. د تاريخ لوستونکي پوهېږي چې په زور سره ګنډلي په زور سره بېلېږي. د بلوچو د الحاق په ضد وړومبنے مزاحمت د شهزاده عبدالکريم په مشرتابهٔ کښې دا څرګنده کړه چې بلوچ ئې په جبر له پاکستان سره وتړلو. د پاکستان د فطرتِ رياستي مطابق دا وړومبنۍ پرېکړه هم عوامي نه بلکې د عسکري ذهنيت تخليق وهٔ. د فوځ کشيو په غوبل کښې ئې انسانيت وشرموهٔ، پارليمان خو ئې عبارت له بې اعتبارۍ دے. په مخصوصو خانداني او شخصي بنيادونو نازول ضرور کوي، هم د سر بولي لګوي او هم د دستار او سردار، خو قامي ګټې پکښې لټول او يا ملي رويې پکښې پالل ګويا د مار پښې وهل دي. د بلوچو په حواله به نن هم منم چې په پارليمان کښې څو کورنۍ د سرو زرو سره وتلل شي او يا به د پاکستان د حُب الوطنۍ په هارونو سرونه هسک کړي خو په مجموعي حواله په بلوچستان کښې هم دا يو د "پسماندګۍ" لفظ دے، چې په هر سياق وسباق کښې له خپلو ټولو معنو سره موجود دے.

پراخه رقبه، پراخ وسائل خو لږه آبادۍ لرونکې دا صوبه په نننۍ پرمختللي دور کښې هيڅ يوه داسې حواله نهٔ لري چې د ترقۍ په تناظر کښې ئې ذکر وشي. د دوي د ترقۍ دعوې د آبادکارۍ په ضمن کښې ضميرونه په څو مراعاتو رانيول دي او بلوچ ئې د ډېرې محرومۍ سره مخ کړي دي. په دې حالت کښې يواځينے آپشن مزاحمت پاتې کېږي. هم دا مزاحمت دے چې د غلامۍ په تورو او پلنو تيارو کښې د ډيوو د بلولو پاکه سپېڅلې دنده اجراء کوي.

د يو مورخ پيټر جې پېرش(Peter J.Parish) په قول " د غلامۍ د تاريخ لوستلو په وخت دا حقيقت ښخي څرګند وي چې د دې بنياد په ناانصافۍ او غېر انساني بنيادونو ايښودل شوے دے او د دې په نتيجه کښې ظلم او بربريت راپيدا شوے دے او له دې سره دا حقيقت هم مخې ته راځي چې د غلامۍ په ضد په انسان کښې د مزاحمت جذبات دومره پياوړي وي چې هغه د جبر او تشدد باوجود نهٔ شي وهل کېدے".

د بلوچو مزاحمت په دې شپېتهٔ کاله کښې په يو نه يو شکل ژوندے پاتې شوے دے. دې مزاحمت په هر دور کښې د بلوچو لپاره د نوي مستقبل د لارې تعين کړے دے او لا ئې کوي. په غرونو کښې ځوانۍ لوګے کول، اوږدې جلاوطنۍ زغمل او ټارچر سيلونه، جېلونه او ځولنې شړنګول ورته د نوي سباوون په لاره کښې رانهٔ مشالونه شول.

په ۱۹۴۸ء، ۱۹۵۸ء، ۱۹۶۲ء او ۱۹۷۳ء کښې او هم له ۲۰۰۳ء نه تر ننه پورې چې څومره هم په عسکري او فوځي جبر د بلوچو د قامي اواز د غلي کولو کوشش شوے دے، څومره سیاسي کارکنان چې ئې د عقوبت خانو او اذیت خانو په بلا خوړلي او څومره چې ئې په ګولو اودۀ کړي دي، هم هغومره ئې بلوچستان د ځان نه لرې کړے دے. نن دا په بلوچو کښې یو قوي سوچ موجود دے چې څومره هم ریاستي جبر او جارحیت زیاتېږي، هغوي وائي چې بلوچ هم دومره د ازادۍ هدف ته لنډېږي. ګویا اوس جبر او جارحیت په بلوچو کښې د مظلومیت احساس نۀ پاروي بلکې د مزاحمت توان وربخښي او مبارزه ئې سټیمولیټ کوي. د غوث بخش بزنجو په قول "بلوچستان مظلوم نۀ دے. مظلوم هغه وي چې خپل حق نۀ پېژني".

۴۰ کاله وړاندې بنګالي قیادت وئیلي وو چې هغوي د پاکستان په لارو کوڅو کښې د بنګالیانو د وینې بوئ محسوسوي. کټ مټ دا جمله نن د بلوچیانو د خُلو نه راوځي. بنګالیانو وئیلي وو "زمونږ سن به پنجابیانو ته ور نۀ کړو". بلوچیان وائي "زمونږ ګېس به زمونږ وي. د پاکستان اختیار ورباندې نۀ منو". پرون بنګالي طالبعلمانو د ډهاکه یونیورسټي د کانووکېشن هال نه جناح صاحب په دې بهر ایستلے وۀ او د دېوالونو نه ئې د هغۀ تصویرونه راکوز کړي وو چې هغۀ وئیلي وو چې د پاکستان قومي ژبه یوازې اردو او اردو ده. نن بلوچ طالب علمان د تعلیمي ادارو نه د پاکستان جنډه کوزوي او بلوچي ترانې پکښې وائي. نن بلوچیان هغه ورځې د تورو ورځو په نوم نمانځي کومې چې د پاکستان لپاره د ویاړ او جشن ورځ دي. په بلوچ قومي تحریک کښې د زنانه خپل یو مهم رول دے او د احتجاج په هر بېنر ئې لیکل شوي وي "war against forceful annexation of Balochistan with Pakistan will continue till victory" د دې تر څنګ دا وخت د اباد کارو خصوصاً پنجابي مزدورانو، استاذانو او تاجرانو لپاره هم زمکه ډېره تنګه ده، د ټارګټ کلنګ واقعات اوس یو معمول دے. چې ډېرې زړۀ لړزونکې او زړه سوځونکې پېښې پکښې رامنځته شوي دي.

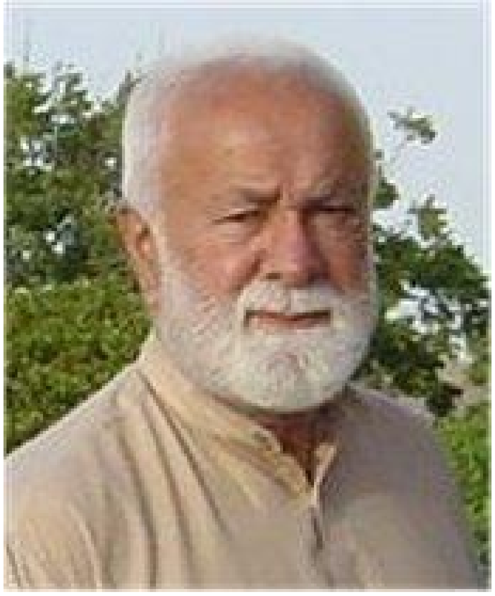

په نړیواله کچه اوس بلوچ قامي تحریک یو ډېر ښۀ پوزیشن لري، بلوچیان په یو بهرني لاس نیولو کښې کوم حرج نۀ محسوسوي، هغوي دا د قامي تحریک مهمه برخه ګڼي. په نړیواله مېډیا هم د بلوچو مسئلې ته یو ډېر ښۀ کوریج ورکول کېږي. دا خپل نړیوال سیاسي او اقتصادي عوامل لري. بلوچستان په مستقبل کښې د یوې نړیوالې لارې حېثیت خپلوي. نزدې ده چې ګوادر د دې سیمې په سیاسي افسانه کښې د مرکزي خیال حېثیت خپل کړي.

د بلوچ مزاحمت يو لوے نوم نواب خېر بخش مري په يوه مرکه کښې وائي " په بلوچ قام کښې اوس تر پخوا ډېره بېداري ده. قامي مبارزه ډېره په تېزئ سره مخ په وړاندې روانه ده. اوس دا سلسله يوازې تر بلوچستان پورې محدوده نۀ ده بلکې بهر نړئ ته خوره شوې ده.

د نواب يوسف عزيز مګسي په دور کښې هم د قامي مبارزې او بېدارئ لپاره ډېر کار وشو ، بيا دې کار په هر دور کښې په يوه نۀ يوه بڼه دوام لرلے دے. نن چې په زرګونو او لکونو بلوچيان د بلوچستان په قامي تحريک کښې د کوم جوش او جذبې اظهار کوي، شايد په ماضي کښې به داسې نۀ وي شوي. څۀ ښکاره او څۀ انډرګراونډ کار روان دے. حالات خو کله هم د بلوچو د ازادئ لپاره موافق نۀ دي پاتې شوي خو د ازادئ د ګټلو لپاره حالات د مسلسل مبارزې او انقلابي نصب العين له لارې موافق جوړېدے شي".

ازادي غوښتونکي تخريب کار او شرپسند نومول يو پخوانے روايت دے. په پاکستان کښې له شپېتو کلونو په ژبو اوړي راوړي. خو بامقصده خلق د لفظونو کرتب بازئ ته نۀ ګوري بلکې خپل هدف مقدس ګڼي. هغوي په خپله مقدسه لار د هر ډول کړاؤ ، جبر او تکليف باوجود تش په دې يقين مخ په وړاندې ګام اخلي چې په دې ګام هغوي خپل منزل ته نژدې کېږي. تر منزله چې شرط د رسېدو شي ، د هر ډول جبر او کړاؤ زغملو ته په سر سترګو د آمادګئ رجحان راپېدا شي. هم دا رجحان تحريکونو ته د سرلوړئ او کاميابئ پټکي ورپېرزو کوي. دلته دا نۀ کتل کېږي چې د خپلواکئ نهضت څومره پياوړے او څومره کمزورے دے بلکې د اساسي نوعيت خبره دا وي چې د دې نهضت هدف او کاز په حق مبني، رښتينے او مقدس دے. تر ټولو ائيډيل او په زړۀ پورې صورتحال هغه وي چې کله د يو قام په وګړو کښې دا ژوندے فکر راپېدا شي چې مونږ د انتظار لپاره ډېر وخت نۀ لرو بلکې د خپل قام نجات او خپلواکي هم په خپل ژوند کښې ليدل غواړو. هم دا رويه نېشنل ازم ته غذا ورکوي. نېشنل ازم چې د يوې فطري او نفسياتي رويې په حېث د سياسي نظرياتو او اهدافو ملګرے شي هلته د يو کامياب تحريک ترتيبولو ته لار هواره شي.

دا حقيقت به ډېر زر په عملي بڼه خپل ځان ثابتوي چې بلوچ قامي تحريک د نوي عصر له نويو رجحاناتو برخمن سياست مخ په وړاندې بيائي او هم د منطقي نتائجو د لاس ته راوړلو بشپړ توان لري. په دې نژدو وختونو کښې د بلوچستان حالات حتماً يوې داسې خوا ته لار وباسي چې ګوادر به د ملټي نېشنل کمپنيو په نظر کښې د ګردش نقطه وي. په دې ضمن کښې د ګاونډيانو دلچسپي هم له

نظره نۀ شي اچول کېدے. خو تر ټولو زيات پېچيده صورتحال به دا وي چې د ترهګرۍ خلاف جنګ به د بلوچستان پښتون بېلټ ته راوړد ېږي. کۀ څۀ هم بلوچ به بيا هم په خپل قامي جنګ کښې بوخت پاتې وي خو سوال دا دے چې د دې سيمې پښتانۀ خپل قامي سوالونه د افغانستان او پښتونخوا په مثال بل چا ته خو نۀ ډالۍ کوي؟

بلوچيان وائي چې هغوي سړکونه او بلډنګونه نۀ غواړي بلکې يوازې ازادي غواړي. دا هم وائي چې ازادي څوک چاته په رضا نۀ ورکوي بلکې ازادي اخستل کېږي. بنيادي سوال دا دے چې کۀ بلوچ ازادي اخلي، په دې صوبه کښې د مېشته پښتون شرائط به څۀ وي؟ له يوې اوږدې مودې دلته کښې استخباراتو پښتانۀ او بلوچ په خپل منځي کشمکش کښې سره اچولي دي. ځکه چې دښمن پوهېږي کۀ بلوچ او پښتون شريک سنګر ته لاړ شي نو نتائج به ئې زښت انقلابي وي. دا وخت په تعليمي ادارو کښې يو بحراني کېفيت او کشېدګي موجوده ده، په لساني بنياد د ټارګټ کلنګ سلسله هم روانه ده. خو هر طرف ته مکمله خاموشي ده.

بلوچ نور د مفاهمت په فلسفه يقين نۀ لري، ځکه چې په دې شپېتو کلونو کښې هغوي ته بغېر د بې اعتبارۍ او بې اعتمادۍ نه نور څۀ نۀ دي ورکړل شوي. حکومتونه کۀ ئې کله ورکړي دي، هغه هم د څو مياشتو مېلمانۀ او پلان شوي حکومتونه!! نور ئې نۀ ورسره په قران وعده وپالله او نۀ د پارليماني کمېټيو خندونکو کردارونو کومه نتيجه ورکړه!! د پرون نازولي ورته نن د مزاحمت علامتونه دي. خو څو خاندانونه ئې نن هم د پارليماني سيټ اپ له مخې په ټېکه دي. خو د دې تر څنګ د بلوچو کانکرېټ صورتحال هم زښت مضبوط دے. مونږ ورله په مردم شمارۍ کښې يوه لويه قرباني ورکړه، د خپلو دا يوه ګټه مې د يادولو ده، چې دا دومره لوے پښتون ئې د بلوچ سره په نفرۍ کښې د يو ټيټ حثيت خاوند کړو. دعوه به ئې کوله چې په ګورنر او وزير اعلي' کښې به يو پښتون وي، نن دواړه بلوچ دي. په پونم کښې مونږ د بلوچستان د حقونو خبره کوله او هغوي د بلوچو، نن هم هغوي د بلوچو خبره کوي خو مونږ د نادرا نه شناختي کارډونه غواړو.

رياستي ادارې له يوې اوږدې مودې کار کوي چې په ټولنيزه توګه د ويرې يو صورتحال راپېدا کړي او هم د ويرې يو سياسي استعمال وکړي. د ډرون حملو ذکر هم کېږي او د اپرېشن افواه هم ګرځي. خلق د خپل مستقبل په حقله په يو ډوب فکر کښې پراتۀ دي. څوک نشته چې د مستقبل خدوخال ورته په ګوته کړي. درويش درانے راياد شي.

ګوره چې کله به راځي له کومې خوا به راځي
خپلے قام د يو سرې په انتظار ښکارېږي

د بلوچستان مسئله په سنجيده بنيادونو کله هم نۀ ده څېړل شوې او نۀ ئې په سنجيده بنيادونو د حل کوشش شوے دے. دلته د مذاکراتو عمل د ټوقو وي خو د چاؤنو قيام سنجيده. په نورو ټکو دلته پارليماني مذاکراتي کمېټۍ بې اختياره خو عسکري انتظامي قوت خودمختار وي.

په بلوچستان کښې د جنرل مشرف شروع کړې مېګاپروجېکټس هم د عسکري نوعيت دي. په دې حواله عوام په اعتماد کښې نۀ دے اخستې شوي. احساس محرومي شته، اقتصادي تضاد او تصادم موجود دے. د پښتنو درانۀ درانۀ غرونه ئې ورته هوار کړل. هلته د زمردو په کانونو څوک واکمن وو او دلته کرومائټ څوک وړي؟ بلوچو ته د ګوادر جنت په خپل وطن کښې يو لوئے جهنم دے. ځکه چې:

اغيار پکښې لمبېږي زۀ ترې ګوټ کولے نۀ شم
دا سيند کۀ اباسين شي هم پرې اور لګول غواړي

نواب خېر بخش مري وائي "په څومره تېزۍ چې په بلوچستان کښې مداخلت زياتېږي، کۀ د دې سېلاب مخه ونۀ نيول شوه نو بيا په اقليت کښې بدلېدل کوم وخت نۀ اخلي. د ګوادر او سېدونکي به مهاجر بلل کېږي او بهرني به د مالک په حېثيت ناست وي. کۀ مو چرته ځنډ وکړو نو چې کوم مرض دے دا به يو دائمي مرض جوړ شي. غلامان پېدا شوي وو، هم په غلامي کښې به مړۀ شو. د ازادۍ او صرف ازادۍ په روڼ کۀ مو لوبه وکړه نو ګټو ئې ګني وطن به بائلو".

يوه بله لويه مسئله د سياسي کارکنانو د پټو لاسونو په مرسته اوچتېدل دي. هره ورځ زنانه او ماشومان د مطبو عاتي کلبونو مخې ته د خپلو نازولو عکسونه په لاس ولاړ وي. دا د انساني حقوقو په حواله يو خطرناک صورتحال دے چې په نړيواله کچه د بلوچستان مسئلې ته لوئے کوربې ور په برخه کوي. د دې تر څنګ د لويو سياسي مشرانو د وژني سلسلې د بلوچو مسئله خپلې منطقي نقطې ته رانژدې کړې ده. د نواب اکبر بګټي د قتل نه تر بالاچ مري او بيا اوس د غلام محمد بلوچ، لاله منير او شېر محمد بلوچ بې رحمانه وژنې په بلوچ قامي تحريک کښې د يو ترقي يافته مزاحمت روح پُوکلے دے او هم ئې د نړيوالو توجه ځان ته رااړولې ده. د ناکام رياست ناکامې حربې اوس په نړيواله کچه رسوا کېږي. د دو قومونو نظريه کۀ ئې د بنګله دېش په شکل په سيند لاهو کړه نو اوس به د بلوچستان په شکل کښې په پاکستان کښې مېشته پنځۀ قومونه په خپل اصل شکل کښې را څرګندېږي. نو ابادياتي نظام اوږدې غلامۍ وزېږولې، په اوسني جديد عصر کښې د جديد قوميت تصور ترقي کوي او هم به قامونه خپلې فطري خپلواکۍ تر لاسه کوي. هسې هم د سرحدونو کوم ارزښت په اوسني دور کښې پاتې نۀ دے. د بلوچستان د مسئلې په تناظر کښې چې عالمي سياسي او صحافتي ادارې د پاکستان کومې نوې نقشې جاري کوي، د هغوي اهميت له نظره نۀ شي اچول کېدے. د پاکستان رښتيني څواک او ژواک (پنجاب، فوځ او بيوروکرېسي) د تدبر ماده له لاسه ورکړې ده، اخرنے جنګ هم د دې څواک او ژواک سر ته ولاړ دے. ګورو چې دوي د خپلې بقاء لپاره کومه سټرېټيجي غوره کوي؟■

khanzamankakar.kakar@gmail.com